

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-110>

УДК 331.5:338.246.8(292.451/.454)

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ У КОНТЕКСТІ ВІДБУДОВИ¹

SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE TRANSFORMATION OF THE LABOR MARKET OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONTEXT OF RECONSTRUCTION

Бачинська Марія Володимирівна

кандидат економічних наук, науковий співробітник
відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4589-308X>

Bachynska Mariya

State University "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnyi
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Дослідження спрямоване на оцінку соціальних і економічних наслідків змін на ринку праці Карпатського регіону у контексті відбудови, а також на розробку дієвих рекомендацій для адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) до нових умов ринку праці. Аналіз показав, що значний попит на робочі місця серед ВПО стимулює перекваліфікацію та залучення до громадських та тимчасових робіт, що в свою чергу сприяє зменшенню соціальної напруги в регіоні. Водночас виявлено низку основних викликів інтеграції ВПО, включно з необхідністю гнучкої зайнятості, створенням регіональних програм підтримки, та адаптацією політики зайнятості до умов відбудови. Результати цього дослідження можуть стати основою для розробки ефективної регіональної політики підтримки зайнятості, спрямованої на соціальну стабільність і відновлення економічного потенціалу Карпатського регіону у післявоєнний період.

Ключові слова: ринок праці, відбудова, Карпатський регіон, міграція, зайнятість, економічні наслідки, соціальні наслідки.

The article analyzes the transformation of the labor market in the Carpathian region against the background of military operations and massive population displacement as a complex socio-economic phenomenon that significantly changes the conditions of employment and adaptation of internally displaced persons (IDPs). A significant influx of IDPs increases competition for jobs, creates new challenges for local labor markets, and creates the need to develop national and regional employment support policies. Under these conditions, it is important to assess the consequences of the labor market transformation and develop effective measures aimed at integrating IDPs into the regional economy. The main purpose of the article is to study the social and economic consequences of changes in the labor market of the Carpathian region in the context of reconstruction caused by population displacement and socio-economic instability. The study focuses on the analysis of changes in the structure of employment, social consequences of IDP integration, and the development of recommendations for adapting the regional labor market to post-war conditions. The study analyzes the dynamics of growth in demand for jobs among IDPs and its impact on the structure of the labor market. The study showed that high competition between IDPs and the local population helps to accelerate retraining and create conditions for active participation in public and temporary work, which contributes to the stabilization of the social sphere. The main social challenges have been identified, including an increase in the level of social tension, the need for flexible forms of employment and the need to develop regional employment support programs. The results of the study can be used by government agencies and local authorities to develop measures aimed at reducing social tension, supporting employment and integrating IDPs. The recommendations proposed in this article can serve as a basis for the formation of a regional labor market development policy in the context of regional reconstruction and social stability.

Keywords: labor market, reconstruction, Carpathian region, migration, employment, economic consequences, social consequences.

¹ Стаття підготовлена в рамках тематики: «Трансформація ринку праці Карпатського регіону України у перспективі повоєнного відновлення», номер ДР 0124U000984, строки виконання: січень 2024 – червень 2026.

Постановка проблеми. З початком військових дій та у зв'язку з переміщенням великої кількості населення із східних та південних регіонів України до західних областей, зокрема Карпатського регіону, ринок праці цих областей зазнав значних трансформацій. Масовий притік внутрішньо переміщених осіб (ВПО) створив додатковий попит на робочі місця, соціальні послуги та житло. У цих умовах виникає необхідність оцінки соціально-економічних наслідків трансформації ринку праці в Карпатському регіоні, розробки механізмів адаптації переселенців та забезпечення стабільності ринку праці під час відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження показують, що вимушена міграція та економічні зміни суттєво вплинули на структуру зайнятості в регіонах, які прийняли найбільше ВПО. Науковці Центру Разумкова Пищуліна О. М. та Маркевич К. О. акцентують на важливості інтенсифікації процесу створення нових робочих місць у повоєнний період та вважають, що це стане одним із головних чинників реінтеграції різних груп населення, які постраждали внаслідок війни [5, с. 8]. Дослідники [1; 3] наголошують, що післявоєнний ринок праці України зіткнеться з серйозними демографічними викликами, пов'язаними зі скороченням і старінням населення, які загостряться через масову зовнішню міграцію та неповернення частини мігрантів в Україну.

Олійник В. [4] та Фурик Б. [6] зазначають про значне зростання чисельності переселенців, що сприяло підвищенню конкуренції на ринку праці. Наукові праці, присвячені адаптації ВПО, показують потребу в перекваліфікації працівників, соціальній підтримці та розвитку гнучких форм зайнятості для забезпечення їхньої інтеграції. Разом із тим, багато досліджень вказують на важливість підтримки місцевих економік та залучення інвестицій для створення нових робочих місць, проте питання щодо комплексної оцінки соціально-економічних наслідків залишається недостатньо дослідженим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри численні дослідження, які стосуються питань зайнятості ВПО та впливу переміщення на ринок праці, комплексний аналіз соціальних і економічних наслідків трансформації ринку праці Карпатського регіону в контексті відбудови практично не висвітлений. Зокрема, бракує оцінки довгострокових впливів на локальні економіки,

можливостей для розвитку підприємництва, а також соціальних викликів, пов'язаних з інтеграцією ВПО. Також актуальним залишається питання розробки рекомендацій для місцевої влади щодо адаптації регіональних ринків праці до умов післявоєнного періоду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення комплексної оцінки соціальних та економічних наслідків трансформації ринку праці Карпатського регіону у зв'язку з масовим переміщенням населення та процесом відбудови після війни. Завданнями дослідження є аналіз змін у структурі зайнятості, оцінка рівня інтеграції ВПО на ринку праці, визначення основних соціально-економічних викликів та розробка рекомендацій для посилення регіонального ринку праці у перспективі післявоєнної відбудови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Карпатський регіон, який охоплює західну частину України, є особливим через свої природні ресурси та культурну специфіку. Історичний відтік населення, спричинений економічною нестабільністю та відсутністю високоякісних робочих місць, значно вплинув на рівень зайнятості та загальну структуру економіки регіону. Трансформація ринку праці в контексті відбудови вимагає нових підходів до залучення кваліфікованої робочої сили та створення умов для розвитку місцевого бізнесу.

Одним із найсуттєвіших соціальних наслідків є активізація міграційних потоків. Згідно з даними досліджень, проведених Рухом «Чесно» [4], найбільша частка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) зосереджена в Донецькій, Харківській та Дніпропетровській областях. До початку повномасштабного вторгнення Росії переселенці здебільшого обирали для проживання регіони, близькі до тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей. Однак, незважаючи на те, що східні області залишаються лідерами за кількістю ВПО, з 24 лютого 2022 року по 29 березня 2023 року значно зросла чисельність переміщених осіб, які обрали західні регіони України як безпечне місце для проживання [6].

Таблиця демонструє значне збільшення чисельності внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у західних областях України за період з 5 травня 2021 року до 29 березня 2023 року. Зокрема, у Закарпатській області кількість ВПО зросла з 3,376 осіб у 2021 році до 143,672 осіб у 2023 році. Таке значне збільшення відображає зростаючий попит на житло та соціальну підтримку в регіоні, який

Таблиця 1

Внутрішньо переміщені особи у Карпатський регіон станом на 05.05.2021 порівняно із станом на 29.03.2023 р. [4]

Область	Кількість станом на 05.05 2021 р.	ВПО станом на 29.03.2023 р.
Закарпатська	3376	143672
Івано-Франківська	3848	133790
Львівська	11250	239463
Чернівецька	2403	86764

Джерело: складено автором за [4; 5]

став одним з основних пунктів прийому переселенців з інших областей.

Івано-Франківська область характеризується приростом ВПО з 3,848 осіб у 2021 році до 133,790 осіб у 2023 році, що свідчить про великий рівень мобільності населення, а також про можливість регіону підтримувати вимушено переміщених осіб завдяки відносно стабільній інфраструктурі.

У свою чергу Львівщина, найбільша за кількістю ВПО серед інших західних областей, прийняла 239,463 осіб у 2023 році порівняно з 11,250 особами у 2021 році. Це різке зростання показує, що Львівська область відіграє провідну роль у підтримці та розміщенні ВПО завдяки розвиненій соціальній інфраструктурі та близькості до європейських кордонів.

Чернівецька область продемонструвала значні можливості для розміщення переселенців, зберігаючи соціальну стабільність у нових умовах.

Загалом, за два роки західні регіони України стали основними осередками для

внутрішньо переміщених осіб, і їхня чисельність зросла в десятки разів. Це підкреслює важливість стабільного розвитку місцевої інфраструктури, систем охорони здоров'я, освіти та ринку праці, щоб забезпечити гідні умови життя для переселенців.

Західні області України, зокрема Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька, відчувають посилення конкуренції на ринку праці через великий притік нових мешканців. Значне збільшення кількості працездатного населення створює тиск на ринок праці, оскільки місцеві економіки не завжди здатні швидко поглинути та забезпечити достатню кількість робочих місць для нових жителів.

Розглянемо надання послуг Державною службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам у Карпатському регіоні.

Загальна кількість ВПО, які звернулися за допомогою, становить 86,764 осіб, з яких більшість мали статус безробітного. Особливо помітна активність у Львівській області, де

Таблиця 2

Надання послуг Державною службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам у січні-вересні 2024 року

	Отримували послуги, осіб	з них, мали статус безробітного, осіб	Працевлаштовано, осіб	Брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру, осіб	Станом на 01.10.2024	
					Отримували послуги, осіб	з них, мали статус безробітного, осіб
Україна	86 764	62 414	31 047	1 772	29 467	22 879
Закарпатська	1394	1079	881	30	364	288
Івано-Франківська	2314	1754	1 037	59	620	485
Львівська	3783	2691	1 651	112	798	550
Чернівецька	1504	1293	388	14	516	479

Джерело: складено автором за [4; 5]

найбільша кількість осіб отримувала послуги (3,783) і була працевлаштована (1,651), що свідчить про активний ринок праці та широкий спектр можливостей для інтеграції ВПО в місцеву економіку.

Також таблиця відображає зусилля щодо тимчасової зайнятості та громадських робіт, які є важливим аспектом у створенні умов для забезпечення зайнятості. У таких областях, як Івано-Франківська та Чернівецька, в яких зафіксовано значні показники участі у тимчасових громадських роботах, видно тенденцію до залучення ВПО до короткострокових програм, що допомагає їм набути досвід і частково інтегруватися в місцеву економіку.

Працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з компенсацією витрат на оплату праці під час дії воєнного стану стало важливим механізмом підтримки як самих ВПО, так і роботодавців, особливо в західних регіонах України, де зосереджена велика кількість переселенців (рис. 1). Ця програма, ініційована Урядом, дозволяє роботодавцям отримувати часткову компенсацію витрат на оплату праці нових працівників із числа ВПО. Це не лише стимулює компанії надавати робочі місця переселенцям, а й сприяє створенню умов для економічної стабільності нових жителів регіону. Крім того, компенсація витрат на оплату праці допомагає знижувати фінансовий тиск на підприємства, які працюють в умовах воєнного часу, дозволяючи їм

підтримувати кадровий потенціал та продовжувати функціонування.

Суттєві зміни в ринку праці, викликані збільшенням кількості ВПО, мають вагомий соціальний наслідок, що впливають як на громади, які приймають переселенців, так і на самих ВПО. Перш за все, інтеграція ВПО в новий ринок праці сприяє соціальній згуртованості та запобігає виникненню соціальної напруги в регіонах, які прийняли найбільшу кількість переселенців. Забезпечення роботи для ВПО дозволяє їм адаптуватися до нових умов життя, створює фінансову незалежність і дає змогу залучатися до життя місцевих громад.

Крім цього, трансформація ринку праці стимулює розвиток нових навичок у трудовій силі, адже ВПО мають потребу в перекваліфікації та набутті професій, затребуваних у регіонах, до яких вони переїхали. Це сприяє підвищенню загального рівня кваліфікації трудових ресурсів, що у довгостроковій перспективі може позитивно вплинути на продуктивність економіки регіонів, які прийняли переселенців (рис. 2).

Таким чином, програми підтримки зайнятості для ВПО з компенсацією витрат на оплату праці не тільки допомагають стабілізувати ринок праці під час воєнного стану, але й мають значний позитивний соціальний ефект, посилюючи інтеграцію, соціальну згуртованість та адаптацію переселенців до нових умов життя.

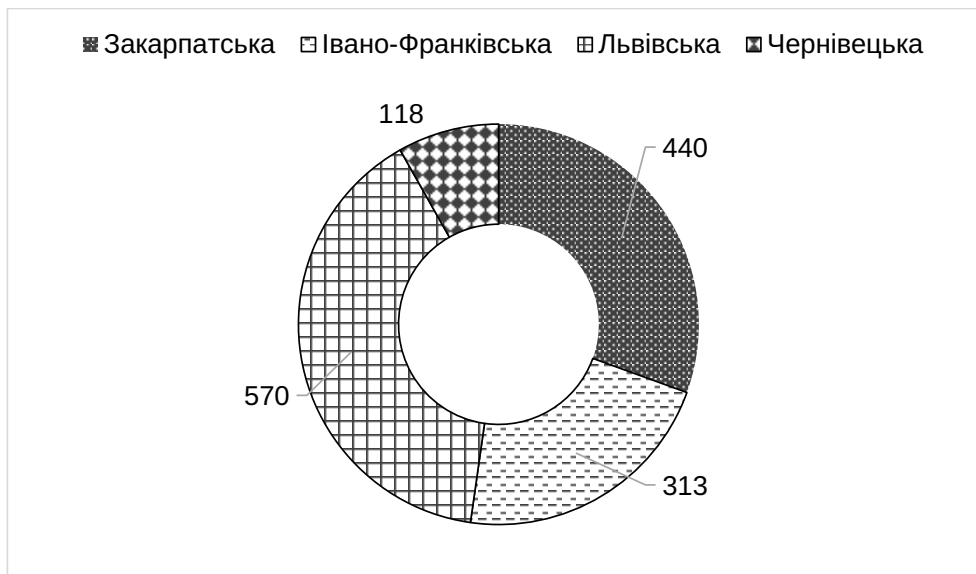

Рис. 1. Працевлаштовано ВПО з компенсацією витрат на оплату праці під час дії воєнного стану станом на 01.10.2024 р.

Джерело: побудовано автором за [4; 5]

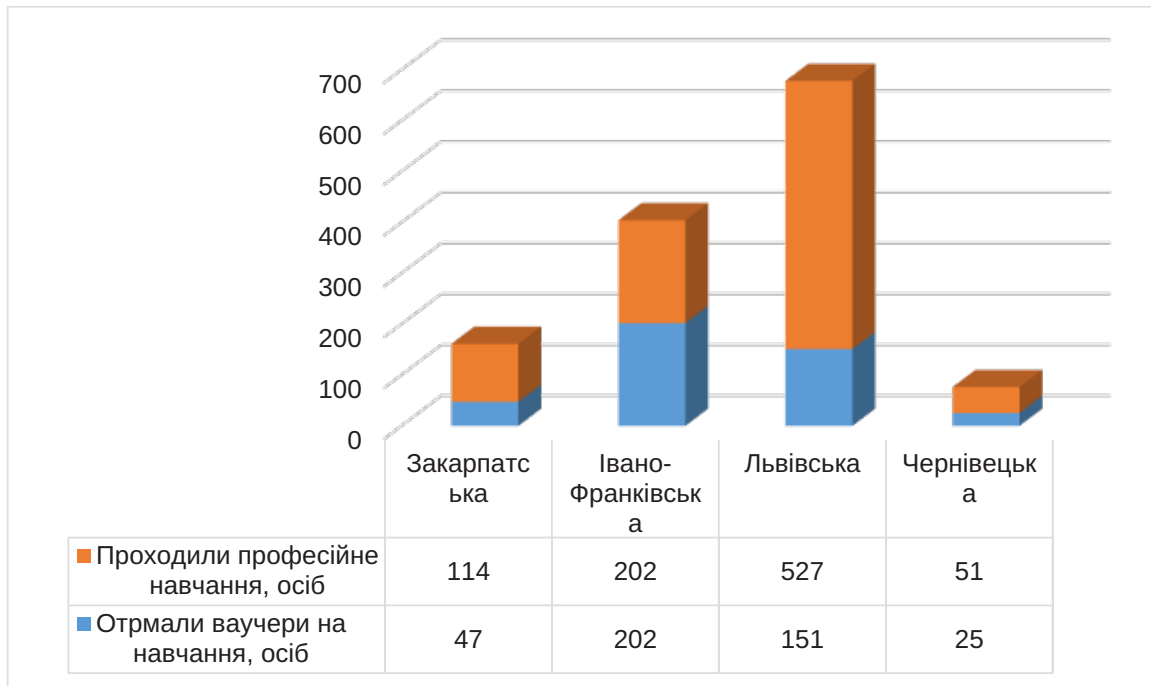

Рис. 2. Перекваліфікація та навчання ВПО станом на 01.10.2024 р.

Джерело: складено автором за [4; 5]

Притік населення також стимулює розвиток місцевого підприємництва, оскільки частина ВПО володіє підприємницькими навичками та прагне створити власний бізнес у нових умовах. Зокрема, в Івано-Франківській та Львівській областях, де зосереджена велика кількість переселенців, можлива поява нових підприємств у сфері послуг, торгівлі та виробництва, що в перспективі здатне збільшити рівень зайнятості та стимулювати регіональний розвиток.

Через активну трудову міграцію Карпатський регіон стикається з дефіцитом висококваліфікованих кадрів. Даний чинник знижує привабливість регіону для інвестицій та перешкоджає ефективному розвитку бізнесу. Важливим напрямком є модернізація освітніх програм з урахуванням потреб ринку, що сприятиме розвитку локальної робочої сили. Слід відмітити, що об'єктами інвестування все частіше стають готелі та оздоровчі комплекси у західних областях України, тож найбільш затребуваними на ринку праці є професії у сфері туризму [2].

Виокремимо про необхідність розвитку малого та середнього бізнесу, котрі відіграють особливу роль у відбудові регіону. Для цього потрібно значної підтримки з боку держави та місцевої влади. Важливою умовою є спрощення доступу до фінансування, створення програм підтримки підприємців та розробка

спеціальних економічних зон, що сприятимуть формуванню нових робочих місць.

Дослідивши соціальні та економічні наслідки трансформації ринку праці Карпатського регіону, необхідно запропонувати рекомендації для стабілізації та розвитку ринку праці в контексті відбудови:

- підтримка міграційної політики – відповідна міграційна політика, спрямована на повернення фахівців та зменшення відтоку робочої сили, стане фундаментом для зростання зайнятості в регіоні;

- інтеграція освіти та ринку праці – розробка програм професійного навчання та перекваліфікації, що відповідають потребам ринку праці, дозволить створити необхідні умови для розвитку професійних компетенцій та розширення можливостей працевлаштування;

- державна підтримка інвестицій у регіон – інвестиції у відбудову Карпатського регіону повинні бути підтримані державною політикою, що включає створення стимулів для розвитку бізнесу та підтримки підприємництва.

Висновки. Щодо загальних наслідків трансформації ринку праці в Карпатському регіоні в контексті відбудови, можна зазначити, що ринок праці переживає суттєві зміни, спричинені притоком ВПО. Зростає конкуренція за робочі місця, збільшується попит на послуги з перекваліфікації та тимчасову

зайнятість. Водночас, процес відбудови потребує нових робочих місць у будівництві, інфраструктурі та соціальній сфері, що може стати можливістю для довгострокової інтеграції ВПО. Однак, для цього необхідне посилення програм підтримки зайнятості, створення нових підприємств і робочих місць, а також залучення інвестицій для розширення ринку праці.

Соціально-економічна трансформація ринку праці Карпатського регіону вимагає

комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та розвитку перспектив. Головними напрямками є підтримка кваліфікованих кадрів, розвиток малого і середнього бізнесу та стимулювання місцевої зайнятості. Розробка ефективних політик, зосереджених на інтеграції освітніх та професійних програм, допоможе створити умови для стабільного економічного зростання та відновлення соціального благополуччя у Карпатському регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманюк Р., Маршавін О. Екосистемна парадигма соціальної трансформації ринку праці в умовах повоєнного відродження України. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 3 (08). С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-1>
2. Інвестиційні проекти у Карпатах: що пропонують забудовники у 2024 році. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/realty/articles/investytsiini-proieky-u-karpatakh/>
3. Кравченко І. С. Ринок праці Польщі та України під впливом нової міграційної хвилі. *Теоретичні та прикладні питання економіки. Збірник наукових праць*. 2022. Випуск 2 (45). С. 135–146.
4. Олійник В. Найбільше ВПО у східних областях і Київщині – результати дослідження руху ЧЕСНО. Офіційний веб-сайт руху "ЧЕСНО". URL: https://www.chesno.org/post/5625/?fbclid=IwAR2fykIMIXtx-8b5wGTON822tdq4Bwv_XdecW5HbRFmpwrNX2cAXuy4MezA
5. Пищуліна О. М., Маркевич К. О. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації: аналітична записка. Київ : Разумков центр. 2022. 21 с.
6. Фурик Б. Б. Міграція як ефект агресії росії проти України: розуміння наслідків. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 2. 2024. С. 358–364.

REFERENCES:

1. Atamanyuk R., & Marshavin O. (2024). Ecosystem paradigm of social transformation of the labor market in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine. *Transformatsiyana Ekonomika*, 3(08), 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-8-1>
2. Investytsiyni proieky u Karpatakh: shcho proponuyut' zabudovnyky u 2024 rotsi [Investment projects in the Carpathians: What developers offer in 2024]. (2024). *Minfin*. Available at: <https://minfin.com.ua/ua/realty/articles/investytsiini-proieky-u-karpatakh/>
3. Kravchenko I. S. (2022). Rynok pratsi Pol'shchi ta Ukrayiny pid vplyvom novoyi mihratsiynoyi khvyli [Labor market in Poland and Ukraine under the influence of the new migration wave]. *Teoretychni ta Prykladni Pytannya Ekonomiky*, 2(45), 135–146. (in Ukrainian)
4. Oliinyk V. (2023). Naybilshe VPO u skhidnykh oblastiakh i Kyivshchyni – rezultaty doslidzhennya rukhu ChESNO [The most IDPs in eastern regions and Kyiv region – results of the ChESNO movement study]. *Chesno Official Website*. Available at: https://www.chesno.org/post/5625/?fbclid=IwAR2fykIMIXtx-8b5wGTON822tdq4Bwv_XdecW5HbRFmpwrNX2cAXuy4MezA
5. Pishchulina O. M., & Markevych K. O. (2022). Rynok pratsi v umovakh viyny: osnovni tendentsiyi ta napryamy stabilizatsiyi: analitichna zapyska [Labor market in wartime conditions: main trends and directions for stabilization: analytical note]. Kyiv: Razumkov Center. (in Ukrainian)
6. Furyk B. B. (2024). Mihratsiya yak efekt ahresiyi Rosiyi proty Ukrayiny: rozuminnya naslidkiv [Migration as an effect of Russia's aggression against Ukraine: understanding the consequences]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*. Seriya PRAVO, (83: Part 2), 358–364. (in Ukrainian)